

Lakenloden uit 's-Hertogenbosch

De rijke metaalvondsten van het Loeffplein hebben de kennis van de materiële cultuur op een enorme manier verrijkt. Van een specifiek onderwerp zoals de lokale lakenindustrie was uit archeologische bron nauwelijks informatie voorhanden. Door het grote aantal metaalvondsten van het Loeffplein is hier nu veel meer over bekend geworden.

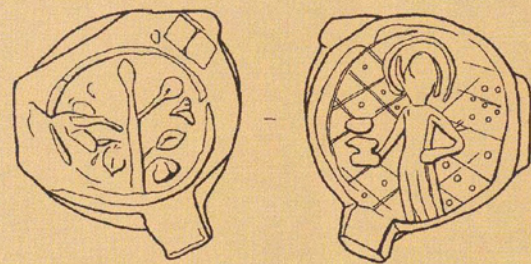
De lakenindustrie was in de Middeleeuwen één van de belangrijkste ambachtelijke activiteiten binnen de stad. Dat de lakennijverheid al vroeg een belangrijke rol speelde, blijkt uit historische gegevens. In 1287 is al sprake van een 'gewanthuys' of lakenhal. Hier verkochten de gewantsnijders de lakense stoffen. Dat de lakennijverheid in korte tijd een grote vlucht nam, blijkt uit het feit dat reeds in 1330 tegen het gewanthuys een galerij (extra ruimte) werd gebouwd. Om de kwaliteit van het geproduceerde laken te waarborgen werden door het stadsbestuur keurmeesters ingesteld die de gefabriceerde lakens op kwaliteit beoordeelden. De keurmeesters, of zegelaars, verbonden aan het lakenweversgilde, bevestigden aan het gekeurde laken een kwaliteitslood, een zogenaamd lakenlood. In de vroegste Bossche oorkonden is sprake van de kleine en de grote keur waarmee een kwaliteitsverschil aangegevend werd. In één van de oorkonden

wordt een lood uitgebreider beschreven: *gefigureert ende gegraveert, op deens zyde met eene boemen ende op dander zyde met drie litten, spellende Bos*. Vanaf de zeventiende eeuw komen er ook loden in gebruik voor de deelbewerkingen, zoals het vollen en het verven van het laken.

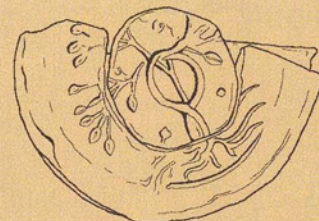
Tot het jaar 1994, het jaar dat het grote onderzoek aan het Loeffplein werd uitgevoerd, waren geen lakenloden uit 's-Hertogenbosch bekend. Ze zijn vooral tevoorschijn gekomen temidden van zeer grote aantallen metaalvondsten uit de grond afkomstig van het stort van de bouwput. Deze vondsten zijn verzameld door amateur-archeologen en zijn daarna door de BAM gedocumenteerd. Onder de vele duizenden vondsten bevond zich ook een dertigtal Bossche lakenloden, die uitvoerig worden beschreven in het in het voorjaar verschijnende boek over het archeologisch onderzoek op het Burg. Loeffplein ter plaatse van het huidige Arena-complex.

Als voorproefje worden hier enkele van deze voor de geschiedenis van 's-Hertogenbosch zo belangrijke loden besproken. Kenmerkend voor de Bossche loden is dat zij, zoals ook in de bovengenoemde oorkonde vermeld, aan één zijde zijn voorzien van een Boschboom. De vroegere exemplaren tonen een vrij gestileerde boom terwijl op de jongere exemplaren de boom naturalistischer wordt weergegeven.

Tot nu toe zijn acht varianten te onderscheiden. Een aantal loden toont naast de Boschboom aan de keerzijde ook andere, voor 's-Hertogenbosch specifieke kenmerken.

Afb. 1.1 Tekening: BAM

Afb. 1.2a Tekening: BAM

Afb. 1.2b Tekening: BAM

Afb. 1.3 Tekening: BAM

Afb. 1.4 Tekening: BAM

Afb. 2. Beeld van Sint Sever(i)us, ca. 1490.
Noordbrabants Museum, ca. 90 x 25 cm.
(Foto: Noordbrabants Museum)

Zo wordt op een aantal kleine loden (kleine keur) Johannes de Evangelist, de patroonheilige van de Sint-Janskerk, weergegeven (afb. 1.1). Een van de grote loden, een grote keur, is voorzien van de letters *bos* aan weerszijden van een voorstelling van Johannes de Evangelist, vergelijkbaar met bovenvermelde oorkonde (afb. 1.2).

Een tweede lood van het grote type (afb. 1.3), waarvan slechts één zijde bewaard is gebleven, toont een afbeelding van Johannes vergezeld van Maria met kind en eveneens met de letters *bos*. Ongetwijfeld is de getoonde Maria de beeltenis van het befaamde beeld van Onze Lieve Vrouwe. Bossche lakenloden van dit type zijn eerder in Denemarken bij archeologisch onderzoek aangetroffen en vormen een aanwijzing voor de export van het Bossche laken naar het Baltische gebied. De combinatie van Maria en Johannes komt op Bossche voorwerpen vaker voor; zo kennen we een grote variatie van pelgrimsinsignes waar deze twee personages ook gezamenlijk afgebeeld worden. Een ander type lakenlood (afb. 1.4) lijkt op het eerste gezicht niet specifiek naar 's-Hertogenbosch te verwijzen, maar op andere exemplaren, die overigens slechter bewaard zijn gebleven, is op de keerzijde een Boschboom herkenbaar. Op dit lakenlood zien we een bisschop met staf afgebeeld, die zijn rechterhand opgeheven houdt. Bij nader inzien blijkt dit de heilige Severus te zijn die de patroonheilige was van de wevers. Van het Bossche weversgilde is een houten beeld van Sint Severus, daterend van rond 1490, bewaard gebleven (afb. 2), dat zich thans in het Noordbrabants Museum bevindt. Dit beeld stond oorspronkelijk nabij het altaar van het gilde in de Sint-Janskerk. De houding van het beeld komt zeer goed overeen met de voorstelling op dit type lakenlood, zodat we met zekerheid kunnen stellen dat het beeld als voorbeeld voor de Bossche lakenloden van dit type gefungeerd heeft. Het links op het lood weergegeven takje naast Severus symboliseert het bos van 's-Hertogenbosch (op een tweede exemplaar vinden we aan weerszijden takjes afgebeeld).